

*Н.М. Комарова,
канд. екон. наук*

*Nadia M. Komarova,
Ph.D. in Economics*

*І. В. Пеша,
канд. пед. наук*

*Irina V. Peshya,
Ph.D. in Pedagogics*

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ, ЯКІ ВЗЯЛИ НА ВИХОВАННЯ ДИТИНУ-СИРОТУ

Abstract. The article reveals theoretical grounds of social work and proposes the way of the realization of social accompaniment of the adoptive family designed on the basis of the generalization of practical experience.

Соціальний супровід є різновидом надання соціальних послуг. Визначення цієї форми соціальної роботи в українській практиці бере початок з 1998 р., коли на етапі соціального експерименту зі створення прийомних сімей в Запорізькій області Державним інститутом проблем сім'ї та молоді (тоді Українським інститутом соціальних досліджень) було впроваджено модель соціальної підтримки сім'ї, яка бере на виховання дитину, позбавлену батьківського піклування [1].

В основу методики соціального супроводу закладено модель «ведення випадку», що широко використовується в практиці соціальної роботи різних країн (care management – у Великій Британії, case management – у США). В Україні дана соціально-педагогічна модель набула широкого впровадження в роботі з різними категоріями клієнтів. Соціальний супровід прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу є обов'язковим атрибутом функціонування таких сімей, закріпленим на законодавчому рівні, проте до цього часу не існує чітких вимог щодо його практичної реалізації. Подальший розвиток інститутів сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, таких як прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, потребує чіткої регламентації технології здійснення соціального супроводу.

Дана наукова робота присвячена визначенню теоретичних засад соціального супроводу як форми соціальної роботи, а також представляє на розгляд спеціалістів порядок реалізації соціального супроводу прийомної сім'ї, розробле-

ний за результатами практичного впровадження такої форми соціальної роботи центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Модель «ведення випадку»

Для розуміння сутності технології реалізації соціального супроводу прийомної сім'ї пропонуємо розглянути концептуальні основи соціально-педагогічної моделі «ведення випадку». За даною технологією робота з клієнтом передбачає здійснення таких етапів: вивчення та оцінка ситуації, подальша розробка плану можливого вирішення проблеми, узгодження запропонованого плану з клієнтом, реалізація певних дій, спрямованих на покращення ситуації. Необхідною позицією завершення роботи є аналіз реалізації плану дій та визначення результативності вжитих заходів.

Особливістю «ведення випадку» як форми соціальної допомоги, є те, що робота з клієнтом проводиться вдома, за місцем проживання, а не у спеціалізованих закладах. Метою надання допомоги за місцем проживання є створення таких умов, щоб кожна людина могла жити самостійно і незалежно у звичному для неї соціальному оточенні.

Реалізація соціального супроводу передбачає взаємодію соціального працівника та клієнта. При розробці плану соціального супроводу, який визначає послідовність дій, спрямованих на покращення ситуації, враховуються питання, які мають вирішуватися самим клієнтом. Такий підхід формує відповідальність за кінцевий результат не лише спеціалістів, а й особи, що потребує допомоги, запобігає формуванню у клієнта уявлення про діяльність соціального працівника.

Модель «ведення випадку» передбачає певну послідовність дій.

Перший етап – вивчення ситуації. Оцінюється соціальна проблема і визначаються потреби клієнта, що передбачає реалізацію таких положень:

- оцінка потреб клієнта;
- розробка плану соціального супроводу;
- визначення пріоритетів у задоволенні потреб клієнта;
- якщо необхідно, визначається вартість послуг і джерела фінансування (по змозі).

Оцінка потреб клієнта передбачає аналіз особистості, міжособистісних стосунків, сім'ї, взаємодій із соціальним оточенням і чинниками, що його визначають. На цьому етапі має бути приділена особлива увага підготовці до надання конкретної допомоги, визначення кола першочергових проблем, залучення клієнта до прийняття рішень щодо необхідної соціальної допомоги.

Другий етап – безпосереднє надання послуг. На цьому етапі визначаються організації та спеціалісти, які будуть безпосередньо надавати послуги клієнту, характер і обсяг послуг, здійснюється безпосередня робота з клієнтом та оцінка ефективності заходів.

Соціальний працівник спільно з клієнтом, враховуючи специфіку і індивідуальні потреби особистості у вирішенні визначених проблем, вивчають можливі варіанти їх вирішення, різні шляхи досягнення успіху та вибирають найефективніші методи. Визначається відповідальність кожної із сторін – яка працівника, так і клієнта, графік роботи, формулюються конкретні заходи та дати їх реалізації.

Третій етап – аналіз роботи та оцінка послуг. Цей етап передбачає такі моменти:

- оцінка змін, що відбулися в результаті надання послуг;
- вивчення нових потреб, що з'явилися у клієнта і потребують вирішення;
- розробка (за потреби) додаткового плану соціального супроводу;
- припинення роботи з клієнтом, якщо він більше не потребує соціально-педагогічної допомоги.

Соціальний працівник має провадити періодичний контроль за тим, чи спостерігаються позитивні зміни в процесі надання соціальних послуг і, в разі необхідності, вносити зміни або доповнення до розробленого плану діяльності.

«Ведення випадку» – така модель соціально-педагогічної роботи, коли соціальний працівник відповідає не тільки за організацію, а й за надання послуг клієнтові, що можуть бути організовані різними установами. Соціальний працівник виступає як соціальний менеджер: організовує надання соціальної допомоги та здійснює координацію її надання різними установами та організаціями.

Соціальний супровід прийомної сім'ї

Технологія соціального супроводу прийомної сім'ї базується на основних положеннях моделі «ведення випадку», що передбачає: оцінку конкретної ситуації, визначення першочергових потреб, розробку послідовного плану діяльності, надання соціальної допомоги, періодичну оцінку ефективності послуг, корекцію плану подальшої діяльності, з урахуванням результатів оцінювання.

Згідно з Положенням про прийомну сім'ю однією із умов забезпечення діяльності такої сім'ї є державна соціальна підтримка, що реалізується у формі соціального супроводу. Відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» завданням соціального супроводу є сприяння адаптації дитини в новій сім'ї, створення позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов для розвитку дітей з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини, забезпеченню оптимальних умов життя дитини та захисту її прав (ст. 15).

Якщо розглядати модель надання соціальної допомоги сім'ї, яка бере на виховання дитину-сироту, то в першу чергу соціальний супровід спрямований на вирішення проблемних питань життя та розвитку саме прийомної дитини. Проте, враховуючи потребу забезпечення нормальних умов сімейного оточення дітей, робота проводиться і з батьками, і з біологічними дітьми. Комплексність у соціальній роботі з такими сім'ями і визначається терміном «соціальний супровід прийомної сім'ї», на протипагу «соціальному супроводу прийомної дитини в сім'ї». Соціальний супровід – це діяльність спеціаліста (або групи спеціалістів), спрямована на створення необхідних соціально-психологічних умов розвитку прийомних дітей та дітей-вихованців у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу [2].

Соціальний супровід прийомних сімей здійснюється спеціалістами районних/міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання прийомної сім'ї. У випадку, коли за місцем проживання сім'ї немає центру СССДМ, соціальний супровід здійснює міський або обласний центр.

Відповідно до положення соціальний супровід прийомної сім'ї здійснюється постійно, поки на вихованні перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування. Підставою припинення соціального супроводу, є позбавлення сім'ї юридичного статусу прийомної.

Спеціалісти, які здійснюють соціальний супровід

З метою здійснення соціального супроводу за прийомною сім'єю наказом директора відповідного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді закріплюється соціальний працівник. Соціальний працівник здійснює соціальне обслуговування дитини та сім'ї, соціальну опіку, є посередником між прийомними батьками та державними структурами, на які покладено вирішення питань життєзабезпечення дітей.

Один соціальний працівник може здійснювати одночасно соціальний супровід не більше 7–10 прийомних сімей. Навантаження на одного соціального працівника щодо соціального супроводу визначається, виходячи з кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях, – кількість дітей-вихованців не має перевищувати 10 осіб.

Спеціалісти, які здійснюють соціальний супровід прийомних сімей, мають пройти курс спеціальної підготовки за програмою, що затверджується наказом Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, і мати відповідний сертифікат. Навчальна програма передбачає оволодіння теоретичними знаннями щодо причин та наслідків поширення в Україні соціального сирітства; форм сімейного влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування; етапів роботи з прийомними сім'ями; технології соціального супроводу сімей, які виховують дитину-сироту; принципів та механізмів оцінювання ефективності функціонування; функціональних обов'язків та кваліфікаційних вимог до спеціалістів, які здійснюють соціальний супровід прийомних сімей. Спеціалісти опановують вміння реалізації державної програми розвитку сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; налагодження співпраці спеціалістів, які здійснюють захист прав дітей; здійснення рекрутування та попередньої роботи з кандидатами на створення прийомної сім'ї; юридичне оформлення соціального супроводу прийомних сімей.

Спеціалісти, які здійснюють соціальний супровід прийомних сімей, що виховують дітей, уражених ВІЛ-інфекцією, мають пройти курс спеціальної підготовки за програмою, затвердженою спільним наказом Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства охорони здоров'я. Окрім основних положень щодо роботи з прийомною сім'єю, курс підготовки вміщує інформацію про специфіку ВІЛ-інфекції, соціально-медичні аспекти роботи з ВІЛ-інфікованими дітьми, специфічні вимоги та потреби сімей, які приймають на виховання дітей, уражених ВІЛ-інфекцією.

Умовою ефективної роботи соціальних працівників, котрі здійснюють соціальний супровід є вимога підвищення їхньої професійної кваліфікації, що здійснюється не рідше ніж один раз на п'ять років.

Організація підготовки спеціалістів, що здійснюють соціальний супровід, та підвищення їхньої кваліфікації покладається на обласні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Технологія здійснення соціального супроводу

В основі соціального супроводу лежить оцінка та планування послуг. Елементом цього процесу повинна бути індивідуальна оцінка потреб прийомної дитини та сім'ї для визначення конкретного типу та рівня соціальної допомоги.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді здійснюють соціальний супровід прийомних сімей від моменту їх утворення. Така діяльність передбачає надання прийомним батькам і прийомним дітям психологічних, соціально-педагогічних та інших послуг, здійснення заходів щодо соціальної реабілітації та інтеграції прийомних дітей. Така форма соціальної роботи виступає, з одного боку, як контроль за умовами виховання та утримання, з іншого боку – як система дієвої допомоги у вирішенні життєвих проблем сімей, які виховують дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основними завданнями соціального супроводу є:

- ефективне використання наявних ресурсів для оптимальної та швидкої адаптації сім'ї і дитини-вихованця з метою вирішення проблем останньої;
- надання допомоги батькам для того, щоб у подальшому вони могли вирішувати проблеми шляхом мобілізації власних ресурсів;
- забезпечення партнерських стосунків між сім'єю, соціальною службою, іншими державними і громадськими установами для комплексного забезпечення прав прийомної дитини.

Реалізація соціального супроводу прийомної сім'ї передбачає:

- 1) базову оцінку стану здоров'я, рівня психологічного та емоційного розвитку, знань дитини;
- 2) складання плану соціального супроводу дитини;
- 3) відвідування сім'ї, контактування з батьками та дитиною;
- 4) надання допомоги прийомним батькам щодо розв'язання проблем;
- 5) періодичну оцінку ефективності реалізації соціального супроводу;
- 6) коригування плану соціального супроводу;
- 7) надання інформації службам у справах неповнолітніх до щорічного звіту;
- 8) планування виходу дитини із сім'ї.

1. Базова оцінка стану здоров'я, рівня психологічного та емоційного розвитку, знань дитини

Інформація про дитину, яка влаштовується у прийомну сім'ю, збирається ще на етапі попереднього знайомства з батьками, проте у 30-денний період після влаштування дитини соціальний працівник разом із прийомними батьками проводить базову оцінку стану здоров'я, рівня психологічного та емоційного розвитку та знань дитини, що фіксується відповідним документом. Інформація про дитину стосується таких питань: вік; стать; історія життя; національність; релігійні погляди; стан здоров'я; рівень розвитку; дані про біологічних батьків, інших родичів; дані про братів, сестер, місце їх перебування та статус; наявність документів; інформація про житло і майно, яке належить ди-

тини; характер дитини; шкідливі звички, кримінальні прояви; коло інтересів, духовні потреби тощо.

Базову інформацію про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують сімейного влаштування, містить банк даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в службі у справах неповнолітніх. Відомості про дітей, яких треба терміново влаштувати на виховання, можуть надати: служба у справах неповнолітніх, кримінальна міліція, адміністрація медичних установ, закладів для дітей-сиріт, притулків для неповнолітніх, дитячих будинків, будинків дитини, родичі та знайомі сім'ї, яка не може забезпечити належне виховання дитини.

Базова оцінка стану здоров'я, рівня психологічного та емоційного розвитку, знань дитини оформлюється і зберігається в особовій справі прийомної сім'ї.

2. План соціального супроводу

Соціальний супровід дитини здійснюється відповідно до плану соціального супроводу, який складається для кожної дитини і періодично коригується. План соціального супроводу – це план цілеспрямованої діяльності соціального працівника, спеціалістів, які надають конкретні послуги, а також членів родини, які разом створюють необхідні умови для оптимального функціонування сім'ї та розвитку дитини.

План соціального супроводу розробляється на основі базової інформації про потреби дитини, яка влаштовується в сім'ю, на перший місяць проживання дитини в сім'ї. Наступний план розробляється на основі оцінки виконання попереднього і розрахований на півроку. Через півроку проживання дитини у сім'ї проводиться оцінка реалізації плану, на підставі якої розробляється план соціального супроводу дитини на рік. Подальша розробка планів соціального супроводу здійснюється щорічно.

План соціального супроводу розробляється соціальним працівником, який здійснює соціальний супровід, спільно з прийомними батьками. До складання плану залучаються учителі (вихователі), медичні працівники, які працюють з дитиною. У випадку проживання у сім'ї кількох дітей, план соціального супроводу розробляється на кожну дитину окремо.

Структура плану соціального супроводу визначена, виходячи з основних проблемних питань: адаптація дитини до умов сімейного життя; здоров'я; контакт з біологічними батьками, родичами; освіта та навчання; особливості характеру; соціальні проблеми; фізичний розвиток; юридичні питання тощо.

Орієнтовні напрями соціального планування:

- подолання наслідків насильства та недбалого догляду;
- подолання наслідків розлучення та втрати;
- задоволення потреб дітей в освіті, відвідування школи;
- охорона здоров'я;
- оздоровлення дитини;
- задоволення потреб дитини, пов'язаних із її розвитком;
- задоволення потреб дитини, пов'язаних із дотриманням належної дисципліни;

- задоволення потреб дитини у відпочинку;
- задоволення потреб дітей та молоді в сексуальному розвитку;
- контакти в громаді;
- вирішення юридичних питань;
- адаптація у прийомній сім'ї;
- контакт з біологічними батьками, родичами;
- умови проживання дитини;
- фізичний розвиток дитини;
- підготовка дитини до самостійного життя.

План соціального супроводу розробляється на основі інформації про індивідуальні потреби конкретної дитини і має включати ті позиції, які є актуальними на відповідний термін реалізації соціального супроводу.

У плані соціального супроводу фіксуються такі положення:

- конкретне питання, яке має бути вирішено (проведення медичного обстеження дитини, пошук біологічних родичів, організація оздоровлення, влаштування дитини до дитячого садка тощо);
- що необхідно зробити для його вирішення;
- особа, яка відповідає за розв'язання проблеми (соціальний працівник, батьки, дільничний педіатр та ін.);
- термін розв'язання проблеми;
- примітка щодо виконання або певні зауваження.

План соціального супроводу затверджується директором центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та зберігається в особовій справі прийомної сім'ї. У разі необхідності, при виникненні обставин, які потребують термінового вжиття заходів, може бути проведено коригування плану соціального супроводу. Соціальний працівник оформлює відповідну пояснювальну записку щодо обставин, які потребують коригування плану соціального супроводу, та переформлює план відповідно до потреб дитини.

У випадку, якщо дитина, яка виховується у прийомній сім'ї, має суттєві розлади здоров'я (інвалідність, ВІЛ-інфікована, хронічні захворювання, травми) і потребує постійного медичного нагляду, соціальний працівник спільно з дільничним педіатром розробляє план медичного супроводу дитини, що фіксує медичні заходи, необхідні для забезпечення здоров'я і розвитку дитини, та термін їх виконання. План медичного супроводу підписується завідувачем відділення медичного закладу і визначає медичні показання, яких мають дотримуватися прийомні батьки, дільничний педіатр та соціальний працівник. План медичного супроводу переглядається раз на рік при проходженні прийомною дитиною обов'язкового медичного обстеження або ж коригується за потребою.

3. Відвідування сім'ї, контактування з батьками та дитиною

Соціальний працівник та прийомні батьки взаємодіють як партнери в ім'я безпеки та добробуту дітей.

Зустрічі соціального працівника та прийомних батьків повинні відбуватись щомісяця, але можуть відбуватись частіше, якщо цього вимагають потреби дитини або про це просять прийомні батьки. Також слід частіше зустрічатись, якщо прийомні батьки ще не мають досвіду, якщо дитина влаштовується вперше, якщо планується перехід дитини до іншої сім'ї, якщо виникає кризова ситуація або якщо дитина потребує спеціальної допомоги.

Рідше зустрічатись можна за обопільною домовленістю між соціальним працівником та прийомними батьками, виходячи з характеру стосунків, які склалися між ними, потреб дітей та їхніх батьків, визначених планом послуг. Ні за яких обставин не можна зустрічатись рідше ніж один раз на два місяці.

Соціальний працівник веде щоденник роботи з прийомною сім'єю, в якому фіксуються окремі проблеми та питання, що вирішуються в ході соціального супроводу, форми соціальної допомоги прийомній сім'ї. До таких форм роботи належать: зустріч з батьками, дитиною, телефонна бесіда з батьками, відвідання сім'ї, організація консультування спеціалістів, оздоровлення дитини тощо. Зафіксовані моменти соціальної роботи із сім'єю дають змогу простежувати виникнення та шляхи подолання кризових ситуацій у родині, крім того демонструють практичну роботу соціального працівника в ході реалізації соціального супроводу.

Ефективність соціального супроводу прийомної сім'ї підвищується за умови, якщо з прийомною дитиною щодо її проблем і потреб контактує інший спеціаліст, ніж той, що здійснює соціальний супровід сім'ї і безпосередньо спілкується з прийомними батьками. Такий розподіл сфер спілкування підвищує рівень довіри дитини, дозволяє виявити проблемні питання, які не завжди розкриваються батькам та соціальному працівнику, котрий з ними постійно контактує. Цей соціальний працівник повинен підтримувати постійний зв'язок з дитиною, яка перебуває в прийомній сім'ї, для гарантування її безпеки та задоволення потреб у розвитку. Його зустрічі з дитиною мають відбуватись щонайменше один раз на місяць, а в разі потреб і частіше.

Соціальний працівник, який контактує з дитиною/дітьми, співпрацює з соціальним працівником, який здійснює соціальний супровід, у визначенні першочергових потреб і проблем дитини.

4. Надання допомоги прийомним батькам щодо розв'язання проблем

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді використовують різноманітні форми роботи з прийомними батьками: консультації, групи взаємодопомоги, тематичні тренінги, тематичні вечори, проведення організованого оздоровлення сімей, в процесі якого провадиться навчання (так звані «літні школи»).

Один з напрямів реалізації соціального супроводу прийомної сім'ї – посередницька діяльність соціального працівника між прийомними батьками та службами, які захищають права дитини, налагодження співпраці з різними фахівцями для забезпечення належних умов виховання прийомної дитини в сім'ї.

За необхідності, враховуючи потреби дитини та сім'ї, соціальний працівник може залучати до взаємодії представників та спеціалістів різних структур: місцевих органи виконавчої влади; органів опіки та піклування; служби у справах неповнолітніх; відділу реєстрації актів громадянського стану; паспортного

столу; територіального дитячого медичного об'єднання; територіального медичного об'єднання для дорослих; відділу освіти; служби працевлаштування; відділу соціального забезпечення; кримінальної міліції; міжнародних та громадських організацій тощо.

5. Періодична оцінка реалізації соціального супроводу

Періодичне оцінювання ефективності діяльності прийомних сімей проводиться соціальним працівником із залученням представників служб у справах неповнолітніх, органів освіти, вихователів, медичних працівників. Мета обстеження – оцінювання ефективності виховання дитини у прийомній сім'ї та рівень виконання плану соціального супроводу.

Оцінку слід проводити періодично – через 1 місяць після влаштування дитини у сім'ю, через 6 місяців, 1 рік перебування дитини в прийомній сім'ї, далі – щорічно. Термін проведення щорічної оцінки – кінець кожного календарного року.

Щорічне обстеження прийомних сімей передбачає аналіз двох аспектів: оцінювання ефективності функціонування сім'ї та оцінювання розвитку і виховання дитини у сім'ї. Для визначення фізичного розвитку та медичних показників здоров'я дитини слід отримати інформацію від дільничного педіатра. Рівень розвитку дитини, її успіхи у навчанні визначаються соціальним працівником під час зустрічі з педагогами школи або вихователями дитячого садка. Рівень соціальної адаптації та характер взаємостосунків у сім'ї визначаються в ході спілкування з прийомними батьками, іншими членами родини.

На підставі отриманої інформації соціальний працівник складає звіт про ефективність виховання дитини у прийомній сім'ї та рівень виконання плану соціального супроводу. Звіт готується в довільній формі, орієнтуючись на структуру оцінювання (відповідно з базовою інформацією про дитину). Головна складова звіту – пропозиції щодо покращення ситуації в сім'ї, вирішення проблем розвитку та виховання дитини, позиції до розробки плану соціального супроводу на наступний термін.

На підставі оцінки реалізації соціального супроводу соціальний працівник готує і подає службі у справах неповнолітніх інформацію до щорічного звіту про стан виховання та спільне проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в прийомній сім'ї.

6. Планування виходу дитини із сім'ї

Стратегічним напрямом соціального супроводу прийомної сім'ї є визначення перспектив подальшого влаштування дитини після досягнення нею повноліття – працевлаштування, забезпечення житлом, продовження освіти. Саме ці проблеми мають вирішуватися батьками та соціальними працівниками протягом усього періоду проживання дитини в сім'ї.

Відповідно до потреб якомога кращого забезпечення інтересів дитини може передбачатися її вихід із прийомної сім'ї до досягнення нею повноліття. Підставою до такого рішення може стати:

- повернення до біологічних батьків, родичів;
- усиновлення;

- переведення до іншої прийомної сім'ї/дитячого будинку сімейного типу;
- влаштування до спеціалізованого закладу.

Рішення про готовність дитини вийти з прийомної сім'ї та повернутися до біологічних батьків, перейти до іншої сім'ї, іншого закладу або варіант проживання поза межами сім'ї повинно прийматись відповідно до плану соціального супроводу. До цього процесу мають бути залучені спеціалісти служби у справах неповнолітніх, органу опіки та піклування та, якщо доцільно, суду; соціальний працівник, який здійснює соціальний супровід; дитина відповідно до її віку та рівня розвитку; прийомні батьки; біологічні батьки дитини; інші члени сім'ї, якщо це необхідно.

Соціальний працівник, що здійснює соціальний супровід прийомної сім'ї, разом із прийомними батьками повинен підготувати дитину до переходу з прийомної сім'ї до біологічної сім'ї, до іншого варіанта постійного влаштування або іншого закладу.

Окрім надання соціальної допомоги сім'ї та дитині, соціальний працівник виступає захисником прав дитини. У разі, якщо спеціалісту, який здійснює соціальний супровід прийомної сім'ї, стає відомо про неналежне виконання прийомними батьками своїх обов'язків стосовно дітей, випадки жорстокого поводження, насильства, він терміново інформує про це службу у справах неповнолітніх. Спеціалісти служби у справах неповнолітніх та соціальний працівник забезпечують необхідні заходи щодо захисту прав дитини.

Представлена на розгляд методика реалізації соціального супроводу прийомної сім'ї базується на практиці роботи спеціалістів центрів соціальних служб. Ефективне впровадження такої роботи потребує, передусім, чітких інструктивних роз'яснень, єдиних форм, затверджених на рівні Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту. Визначення єдиної методики роботи соціальних працівників щодо соціального супроводу прийомних сімей підвищить професійний рівень надання соціальних послуг, спрямованих на реалізацію права дитини виховуватися у сімейному оточенні.

-
1. Створення та функціонування прийомних сімей : Навч. посіб. для держ. службовців / О.О. Яременко, Н.М. Комарова, Л.С. Волинець, І.В. Пеша. – К.:УІСД, 2000. – 128 с.
  2. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу : Зб. метод. матеріалів / Авт. кол. Г.М. Бевз, А.Й. Капська, Н.М. Комарова та ін. – К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 188 с.